

Manus, med forbehold om endringer under fremføring.

Hvorfor forsøk med nedsett stemmerettsalder til 16 år – hva vil med forsøket?

Statssekretær Jardar Jensen

Oppstartsseminar for forsøk med nedsatt stemmerettsalder til 16 år,
Quality Mastemyr hotell, 3. desember 2014 kl 0900-0925.

Kjære seminardeltakere

Demokratiet er det viktigste vi har. For å styrke demokratiet må vi være villige til å ha forsøk ved valg. Demokratiet blir over tid styrket gjennom å forandre for å bevare. Regjeringen tok våren 2014 initiativ til et nytt forsøk med nedsatt stemmerettsalder. Dermed følger vi opp stemmerettsforsøket fra 2011 og skaffer oss et bredere erfaringsgrunnlag .

Det er viktig blant annet å undersøke hva slags effekt nedsatt stemmerettsalder og en tidlig mulighet for politisk deltagelse kan gi av effekt for valgdeltakelsen på lang sikt.

Med dette forsøket bryter vi med prinsippet om at stemmerettsalderen ikke lenger følger myndighetsalderen. Akkurat det har vært et argument mot å prøve ut 16 års stemmerettsalder. Men fra annet hold har det blitt vist til at dette er en gruppe som alt har en rekke plikter (for eksempel til å betale skatt) og rettigheter. Det vil kunne oppfattes som rimelig at de får stemmerett i representative forsamlinger som tar stilling til plikter, retter og goder ungdom skal ha. I et slikt perspektiv **kan** et nytt forsøk med stemmerett til 16-åringene være et første steg mot allmenn stemmerett for 16- og 17-åringene.

Forsøk er etter hvert blitt en viktig del av arbeidet med forvaltnings- og demokratiutvikling i Norge og vi har et eget lovverk som tillater forsøk som går på tvers av det gjeldende lovverket. Vi har en egen generell forsøkslov og i valgloven er det en egen lovhjemmel som tillater at vi eksperimenterer med valgordningen. Akkurat nå arbeider vi med forsøk med elektronisk avkrysning i manntallet på valgdagen og dette forsøket med nedsett stemmerett til 16 år.

Når vi i mars i år, sendte ut invitasjon til alle kommunene, hadde nok de færreste kommunene trodd at nettopp sin kommune skulle bli valgt ut. I alt 124 kommuner meldte sin interesse. Det er litt

færre en ved forsøket i 2011. 20 kommuner ble valgt ut og det er dere som er her i dag sammen med Longyearbyen lokalstyre. De 20 kommunene representerer et godt snitt i forhold til kommune-Norge. Den største kommunen, Stavanger, har vel 130 000 innbyggere. Den minste, Namdalseid, har vel 1700. Alle fylker utenom Oslo er representert. Og hele det politiske fargekartet er representert. Longyearbyen lokalstyre har forsøk med nedsatt stemmerettsalder når de gjennomfører valg 5. oktober.

Til sammen bor det over 360 000 innbyggere i de 20 kommunene. Om lag 9500 16- og 17-åringar er omfattet av forsøket. Det betyr at de får lov til å stemme og være med å bestemme sammensetningen av kommunestyret, i motsetning til 16- og 17-åringene i de andre 408 kommunene.

Det er viktig å trekke ungdom med i politisk arbeid. For det første er det viktig at også gruppen av unge skal være med å bestemme over samfunnsutviklingen. Mange av vedtakene i kommunene har virkning for ungdom. Jeg mener derfor, uavhengig av dette forsøket, at kommunene bør legge til rette for at ungdom får medvirke. Skjer ikke det - kan kommunale vedtak lett bli for sterkt preget av voksentekning. Dette gjelder særlig i saker som har

konsekvenser for barn og ungdom. Og det er ikke en liten del av kommunen sine budsjett. Både skole-, fritids og kulturpolitikk har direkte virkning for de unge. Samfunnsutvikling og planlegging handler bl.a. om å legge til rette for at unge skal trives der de bor. Den delen av samferdsel kommunen har ansvar for handler blant annet om trygg skolevei. Når vi nå arbeider med kommunereformen er det viktig at unge trekkes med. Kommunereformen handler om framtidens kommuner hvor de som er unge i dag, i mange år framover skal leve, bo og arbeide.

For det andre, mange av de som er politisk aktive i unge år vil bli samfunnet sine framtidige politiske ledere. Det er viktig å rekruttere i unge år med tanke på at disse får opplæring til en senere rolle som ledere i samfunnet, enten det er på lokalt, regionalt eller sentralt plan.

Heldigvis legger de aller fleste kommunene til rette for at ungdom skal bli en del av det kommunale beslutningsapparatet. Kommunal- og moderniseringsdepartementet får etter hvert valg gjort en undersøkelse om hvordan kommunene organiserer virksomheten sin. Undersøkelsen i 2012 viste at 90 prosent har en representasjonsordning for barn og unge. Det er mest vanlig at

kommunen organiserer ungdommens medvirkning som et ungdomsråd. Andre kommuner organiserer det som barn- og ungdommens kommunestyre. Noen kommuner har begge deler.

Men det er ikke gitt hva disse driver med og hvilket formål de har. Det vil variere fra kommune til kommune. Det vil også variere hvor godt slike ordninger fungerer. Selv om kvaliteten på denne type ordning kan variere fra kommune til kommune, viser utbredelsen at det er stor interesse for å trekke ungdom og barn med i kommunepolitikken i saker som vedrører deres interesse.

Regjeringen har nylig vedtatt å starte opp et lovarbeide for ny utforming av lovverk knyttet til representasjonsordninger for enkeltgrupper i kommuner. Kommuneloven skal få en generell bestemmelse om særlige medvirkningsordninger i kommunene.

Vi har allerede lovfestet obligatoriske representasjonsordninger i kommunene for eldre og mennesker med nedsatt funksjonsevne. Vi vil ikke gjøre det samme for ungdomsråd, men vi ønsker å ta inn en bestemmelse om at kommunene kan ha en representasjonsordning for unge. Kommunen skal da følge grunnleggende regler for organisering av medvirkningsorgan, for eksempel knyttet til

innflytelse og hvordan disse organene skal høres. Her kan det også være aktuelt å fastsette en øvre aldersgrenser slik at ungdomsråd faktisk blir en arena for ungdom. Men dette er det ikke tatt stilling til.

Kommunestyret må vise at de mener alvor med et slikt organ slik at ungdomsrådene blir oppfattet som nyttige og interessante for de unge, og at de unge føler at de blir tatt på alvor. Tiltak kan for eksempel være at ungdomsråd disponerer egne midler som rådet kan fordele til ungdomsrettede formål.

Vi vet at unge borgere ikke stiller seg likegyldige til samfunnsspørsmål. For eksempel viser forskning at selv om unge stemmer i mindre grad enn de andre generasjonene, er de langt på veg like aktive når det kommer til alternative deltakingsformer. For eksempel at ungdom under 30 år i noen større grad enn innbyggere elles, har deltatt i underskriftsaksjoner.

Ved å gi stemmerett til 16-åringar formaliserer man et påvirkningsforhold. Som stemmeberetighet har du en rett til å være med å bestemme hvem det er, som kommunestyrerepresentanter, som skal ha ansvar for de viktigste avgjørelsene for lokalsamfunnet.

For de unge som får stemmerett, betyr det også at de er med å velge de representantene som fatter vedtak som har konsekvenser for dem.

Gjennom stemmegivning kan vi stemme på et parti som har vist evne til å ta ungdom sine interesser på alvor, eller vi kan stemme på parti som lover å imøtekomme ungdommens interesser. Dette betyr at partiene må gjøre seg lekke for ungdomsgruppen. Dette kan de gjøre når de utformer sitt lokale partiprogram. Dessuten og ikke minst viktig; partiene kan sørge for at unge kandidater får plasser på valglistene.

Hva er suksesskriteriet?

Hva er så suksesskriteriene ved dette forsøket?

Det er viktig med engasjement blant unge i forhold til interesse for politikk og det som rører seg i samfunnslivet lokalt. Vil det å gi den aktuelle gruppen stemmerett også føre til at ungdom føler at de mer blir tatt hensyn til når lokale midler skal fordeles?

Vi trenger oppmerksomhet rundt unge sin politiske deltakelse. Vi vet at valgdeltakelsen tradisjonelt har vært lav blant

førstegangsvælgerne. Forsøk i seg selv kan skape oppmerksomhet om ungdom og politisk deltaking og kan også føre til at flere unge blir mobilisert til stemmeurnene. I 2011 var det et oppsving i valgdeltakelsen blant de yngre vælgerne. Den viktigste årsaken til det var nok mer knyttet til mobilisering etter den tragiske hendelsen på Utøya 22. juli enn at det ble gjennomført stemmerettsforsøk.

Men forsøket viste også at 16- og 17-åringene hadde en valgdeltakelse som låg mer enn ti prosent over valgdeltakelsen blant de tradisjonelle førstegangsvælgerne

En grunn til det er at 16- og 17-åringene er i en skolesituasjon. De aller fleste går i videregående skole. I norsk sammenheng kjenner vi godt til skolevalg og tiltak for å formidle lærdom om demokrati og samfunn rundt valget. I norsk videregående skole er det sterk oppmerksomhet rettet mot valget. Dette kan også bidra til at gruppen av 16- og 17-åringar vil stemme i større grad enn de som senere i ungdomstiden ikke går på skole.

Som 16- og 17-åring er det dessuten en stor sjanse for at du bor hjemme. Da er det også større sjanse for at mor og far gir deg en dytt slik at du kommer deg i stemmelokalet.

En annen side er om det at man får anledning til å stemme som 16- og 17-åring, fører til at det blir mer sannsynlig at man stemmer ved det neste valget. At det å stemme i yngre år gjør at man får det som en vane for livet og at det slår ut i det neste valget. Vi har bedt evalueringsteamet å se på det. De som brukte stemmeretten sin som 16- eller 17-åring i 2011, vil de benytte stemmeretten sin i 2015 og da i større grad enn de 16- og 17-åringene som ikke kunne stemme i 2011? Det er et viktig spørsmål.

Forventninger til hvem?

Dersom vi skal snakke om forventningspress er det nok 16- og 17-åringene som har de største forventningene rettet mot seg.

Men det er også andre viktige aktører her som skal bidra til at forsøket blir en suksess.

Først vil jeg nevne departementet som har det overordnede ansvaret for forsøket. Konkret betyr det flere ting:

- I forbindelse med forsøket skal vi utarbeide en egen forskrift. Det vil bli informert mer om forskriften senere i dag.
- Vi tar sikte på å gi ut en informasjonsbrosjyre til 16- og 17-åringene. Denne skal sendes til hver enkelt som får stemmerett som en følge av forsøket.
- Vi skal være på Internett. Det er laget en egen nettside for forsøket.
- Vi har satt av 2,7 mill kroner til evaluering av forsøket. Det er svært viktig å få en grundig evaluering. Når vi driver forsøk er det for å lære og finne ut om det kan være smart å sette i verk et tiltak i full skala. Da trengs det kunnskap, innhenting av data, analyser og flinke folk til å gjøre det. Det vil departementet få med å ha inngått kontrakt med Institutt for samfunnsforskning som vil samarbeide med Røkkansenteret om evalueringen. Arbeidet med evalueringen er allerede i gang.
- Departementet arrangerer dette seminarer. Her presenteres kunnskap og problemstillinger om hvorfor og hvorfor ikke stemmerettsalderen bør settes ned. Kommunene kan utveksle erfaringer og ideer om hvordan de vil gjennomføre forsøket.
- Vi skal dessuten ha opplæringsksamlinger for alle kommunene til våren. Hvordan kommunene skal legge til rette for

stemmegivning for 16- og 17-åringene er ett av temaene på opplæringsamlingene.

Kommunene vil spille en nøkkelrolle. Kommunen er valgmyndigheten og har således ansvar for den tekniske gjennomføringen av forsøket i den enkelte kommune. Dette er en side.

En annen side er at kommunen har ansvar for forsøket i en større bredde. Ungdommene skal forberedes til å stemme. Ikke bare reint teknisk ved at de skal få kunnskap om selve valghandlingen. Valget har også en innholdsside på den måten at ungdommene også skal ha en grunnlagt oppfatning for det valget de gjør. Eller dersom de velger å ikke stemme, likevel ha et grunnlag for å reflektere over hvorfor. Derfor er det også viktig at kommunen legger til rette for balansert, men også engasjerende informasjon om hva valg betyr for samfunnsstyring og hva de ulike valglistene står for.

I denne sammenheng er det viktig med et tett samarbeid med skolene hvor 16- og 17-åringne i stor grad tilbringer dagene sine. De fleste av de nye stemmeberettigede, vil når valget skal gjennomføres, gå på videregående skole, som er under

fylkeskommunen sitt ansvarsområde. Her må aktørene samarbeide godt. Det er viktig at fylkeskommunen legger til rette for at de elevene som har fått denne stemmeretten får nødvendig opplæring til på en ansvarsfull måte å gjennomføre valghandlingen sin. Her må kommunene søke samarbeid med fylkeskommunen eller den enkelte skolen.

Ungdommene som i 2015 blir 16 år, går nå på ungdomsskolen. Som ungdomsskoleeier kan kommunen alt nå sette inn ekstra tiltak i forhold til opplæring om valg og lokaldemokrati.

Kommunen må også tenke gjennom hvordan den skal nå ut til de 16- og 17-åringane som ikke har skoletilknytning.

Jeg vil også rette en appell til partiene. Vi kjenner nå en del til nominasjonsprosessene i lokalpartiene og vi vet at det er enkelte grupper som ikke når opp på listene på en måte som gjør at de blir godt nok representert i kommunestyret. Kvinner er fortsatt ei slik gruppe. Her arbeider da også departementet med tiltak for å få opp kvinnerepresentasjonen. Ungdom er en annen gruppe som er underrepresentert i kommunestyrene. Her kan partiene gjør en innsats for å styrke ungdomsrepresentasjonen i kommunestyrene

ved at partiene nominerer unge kandidater. Dette vil heller ikke være så dumt i forhold til å greie å tiltrekke seg velgere fra den nye velgergruppen. Jeg vil også understreke at partiene bør legge til rette for en valgkamp som er godt tilpasset de nye velgerne.

Avslutning

Vi samlet mange erfaringer ved forsøket i 2011. Jeg er spent på om erfaringene blir de samme med forsøket i 2015. Vi får da et bedre grunnlag for å ta stilling til om hvordan spørsmålet om nedsatt stemmerettsalder skal håndteres.

Til slutt vil jeg ønske dere alle et fortsatt godt seminar og at det kommer fruktbar dialog ut av dette seminaret. Særlig til kommunene vil jeg ønske en vellykket forberedelse og gjennomføring av forsøket. Jeg håper at forsøket vil bidra til skape engasjement og interesse for valg blant ungdom.

